

психології, права. 2023. № 4. С. 69-75. URL: <https://chasopys-ppp.dp.ua/index.php/chasopys/article/view/465/418>

5. Luchenko D.V. & Kostina D.A. Mediation in Administrative Law Proceeding : Comparative Legal Analysis of the Legislation of the Federal Republic of Germany and Ukraine. Theory and Practice of Jurisprudence, № 2(24). 2023. P. 6-21.

6. US Equal employment opportunity commission, EEOC Litigation Statistics, FY 1997 through FY 2020. URL: <https://www.eeoc.gov/statistics/eeoc-litigation-statistics-fy-1997-through-fy-2020>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-509-2-24>

РОЗВИТОК СТУДЕНТСЬКОЇ ПРАВНИЧОЇ НАУКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Котова Любов Вячеславна

*кандидат юридичних наук, професор,
завідувач кафедри публічного та приватного права,
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля
м. Київ, Україна*

Арсентьєва Олена Сергіївна

*кандидат юридичних наук, професор,
декан юридичного факультету,
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля
м. Київ, Україна*

Сучасна українська система вищої освіти активно інтегрується у європейський простір, спираючись на ключові міжнародні документи, зокрема Римське та Тиранське комюніке (2020, 2024), Принципи та рекомендації щодо зміцнення соціального виміру ЄПВО, Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року (особливо Ціль 4), а також Стратегію розвитку вищої освіти України на 2022-2032 роки. У контексті війни та повоєнного відновлення ці орієнтири набувають особливої значущості, оскільки сприяють збереженню та розвитку людського капіталу. На рівні окремих ЗВО ці підходи відображено в локальних стратегічних документах. Зокрема, СНУ ім. В. Даля, який двічі був переміщений (у 2014 році з м. Луганськ до м. Северодонецьк [1], а з 24.02.2022 р. – до м. Київ [2]), імплементує ці засади у Стратегії розвитку СНУ ім. В. Даля до 2030 року та Стратегії розвитку СНУ ім. В. Даля: відновлення та розбудова для майбутнього (2024-2027) тощо.

Розвиток інноваційного потенціалу є не лише запорукою динамічного розвитку та успіху, а й важливим чинником зміцнення

безпеки, суверенітету та конкурентоспроможності держави [4]. Забезпечення верховенства права і захист прав людини, особливо в умовах збройної агресії РФ, становить ключову національну та регіональну мету. Її досягнення потребує підготовки фахівців, здатних комплексно оцінювати трансформації глобальної правової системи [5, с. 7]. Сучасні виклики вимагають переосмислення правових парадигм та формування інноваційних підходів у праві, що сприятимуть економічній стабільності й захисту національного суверенітету. Це потребує опанування науково обґрунтованих методів дослідження та аналізу актуальних правових теорій і практик. Студентська наукова діяльність у галузі права є невід’ємною складовою юридичної освіти, яка розвиває критичне мислення, аналітичні здібності та здатність застосовувати інноваційні підходи до вирішення правових питань. Вона охоплює участь студентів у дослідженнях, підготовці наукових публікацій, конференціях, конкурсах і модельних судових процесах. В умовах глобалізації, технологічних зрушень та соціальних трансформацій студентська наукова діяльність стає особливо актуальною.

З етимологічної перспективи можна погодитися з Робертом Л. Гейманом, який трактує юридичну науку, а саме юриспруденцію, у широкому розумінні як усе теоретичне знання про право [6]. Це свідчить про те, що наука про право виступає як самостійна галузь науки, здатна до інтеграції з іншими галузями знань через застосування правових підходів. Як незалежна наука, вона має своїм об’єктом дослідження саме право, водночас визнаючи, що його вивчення не зводиться до суто емпіричних методів. На думку Гійсселса і Ван Гюке (1982), наука про право (юриспруденція) є систематичною і організованою наукою про феномени права, владні структури, норми, права й обов’язки [7]. Юриспруденція є унікальною науковою дисципліною (*sui generis*), що охоплює не лише вивчення права, а й усіх явищ, пов’язаних із ним. Чанд (2018) влучно порівнює студентів-юристів із медиками: так само як майбутні лікарі досліджують не лише анатомію, а й зовнішні впливи на тіло, юристи мають вивчати не лише юридичні поняття, принципи та структури, а й соціальні, політичні, економічні та культурні чинники, що формують і впливають на право [8].

Майбутнє держави значною мірою залежить від обраної моделі інноваційного розвитку, яка спирається на ефективну науку, якісну освіту та підтримку новаторства. Україна зберігає потужний інтелектуальний потенціал і має міжнародно визнані наукові школи, що створює реальні передумови для переходу до інноваційної економіки та формування національної інноваційної системи. Основним завданням правової науки є створення нових наукових знань про право та їх систематизація в цілісну структуру. Водночас вона спрямована на розробку методів і засобів для вирішення проблем, що виникають у процесі розвитку та функціонування правових явищ.

Так справедливою є позиція Н.М. Корчак, що «сучасна юридична наука повинна, по-перше, стати фундаментом правотворчості та правозастосування з точки зору наукового обґрунтування доцільності та ефективності, вивчення та узаконення, по-друге, забезпечити системність, збалансованість та внутрішню узгодженість законодавства» [9, с. 222]. Автори монографії «Правнича наука та законодавство України: європейський вектор розвитку в умовах воєнного стану» справедливо наголошують, що правнича наука перебуває в умовах історичних процесів розвитку української державності та права. Вона залишається і в умовах воєнного стану важливою складовою суспільного й державного життя [10, с. 27].

Сучасна українська правова наука стикається з низкою важливих завдань. Серед них не лише подолання ідеологічної заангажованості, поширених міфів та псевдонаукових підходів, а також вихід зі стану відсутності єдиної парадигми, спонтанності розвитку та недостатньої методологічної бази. Нагальною потребою є активізація інноваційних напрямів наукових досліджень, формування принципів нових наукових парадигм, а також створення міцної методологічної основи. Це дозволить українській правовій науці досягти стану зрілості як цілісної системи знань, а також як сукупності ефективних способів і засобів для конструювання правової дійсності.

Аналіз наукових досліджень [10] дозволяє виокремити актуальні напрями розвитку правничої науки, що формують сучасну логіку вдосконалення українського законодавства. Серед них – наукове прогнозування та концептуальний розвиток правової системи; правове регулювання та забезпечення відносин в умовах воєнного стану; супровід реалізації воєнної доктрини; міжнародно-правові механізми притягнення рф до відповідальності за воєнні злочини; питання репарацій і компенсацій; захист прав військовослужбовців і ветеранів; екологічна безпека та відповідальність за екоцид; реалізація Формули миру з міжнародно-правовим обґрунтуванням гуманітарних компонентів, зокрема продовольчої безпеки.

Ці напрями активно підтримуються в науковій діяльності юридичного факультету СНУ ім. В. Даля. З 2014 року тут проведено більше 30 наукових заходів, зокрема 5 міжнародних конференцій, а також 22 Всеукраїнські науково-практичні конференції, серед них щорічні, такі як «Молодь і наука: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку права в Україні» та «Науковий погляд молоді: ключові питання сучасного етапу реформування системи вітчизняного законодавства». Топові теми досліджень охоплюють права людини, взаємодію міжнародного та національного права, реформування законодавства, верховенство права, права людини в умовах війни, адаптацію ветеранів, екологічне право, цифровізацію, інформаційну безпеку, а також розвиток молодіжної науки та юридичної освіти [11]. Від 2016 р. поновлено видання фахового наукового збірника «Актуальні

проблеми права: теорія і практика», який входить до міжнародної бази «Index Copernicus» та з 2020р. до Переліку наукових фахових видань України (категорія Б) [12]. Також важливою складовою розкриття наукового потенціалу молодих правників є їх участь у наукових проєктах, зокрема, «Вплив діяльності військово-цивільних адміністрацій на розвиток громад на сході України (Луганська область)» в рамках ІВ 22-011» [12], проєкті COIL «Сексуальне та гендерно-зумовлене насильство під час конфлікту: розуміння цих злочинів і того, як гендерні упередження негативно впливають на їхнє розслідування та переслідування» (2024, 2025 р.р.) спільно з Гаазьким університетом прикладних наук [13].

Як ми вже зазначали, умови воєнного стану створюють серйозні виклики для всієї системи вищої освіти, включно з нашим університетом. Водночас ці обставини стимулюють формування нових стратегічних орієнтирів, спрямованих на післявоєнне відновлення. Серед ключових напрямів розвитку ЧНУ ім. В. Даля варто відзначити: ефективну взаємодію з громадою на засадах концепції Civic University [14]; переорієнтацію наукової діяльності на прикладні дослідження через створення мережі R&D-центрів і початок розбудови університетського технопарку [15]; а також розвиток інтернаціоналізації, що охоплює освіту, науку, цінності й партнерство в умовах функціонування двічі переміщеного ЗВО [16].

У цьому контексті доцільно враховувати досвід провідних юридичних шкіл світу. Так, Гарвардська школа права через Program on International Law and Armed Conflict (PILAC) активно залучає студентів до наукових розробок, спрямованих на розв'язання глобальних правових проблем. Стенфордська юридична школа надає студентам можливість реалізовувати власні дослідницькі ініціативи або співпрацювати з викладачами в межах понад 25 дослідницьких центрів [17]. Такий підхід демонструє ефективність раннього залучення студентства до реальної наукової діяльності та формування дослідницьких компетентностей. Попри активний розвиток наукової діяльності студентів, молодіжна правнича наука продовжує стикатися з низкою викликів. Часто молоді правники сприймають наукову роботу як складну, надто теоретизовану або відірвану від практики. Як зазначає Parag Agrawal, значна кількість студентів недооцінює важливість досліджень для їхнього професійного зростання та майбутньої кар'єри [18].

Водночас в Україні поступово створюються сприятливі умови для зміни цього підходу. Зокрема, студенти ЧНУ ім. В. Даля мають безоплатний доступ до провідних міжнародних наукових ресурсів: Web of Science, Scopus, ScienceDirect, Bentham Science, а також до власного електронного репозиторію досліджень DSpace ЧНУ. Це сприяє підвищенню якості студентських досліджень і наближенню їх до міжнародних стандартів.

Глобалізація правових систем вимагає від правників глибшого розуміння порівняльного права, адже транснаціональні виклики – кіберзлочинність, міжнародна торгівля, екологічна безпека – потребують інтеграції міжнародних та національних правових підходів. Як зазначають дослідники, глобалізація ускладнює традиційні концепції суверенітету [19].

Одним із практичних інструментів стимулювання інноваційного мислення є юридичні хакатони. Так, у Гарвардській школі права ще у 2013 році було проведено правовий хакатон, учасники якого створювали прототипи правових сервісів, зокрема у сфері дотримання норм GDPR [20]. Подібні ініціативи успішно реалізуються і в Україні. Так, у 2020 році команда Ліги студентів АПУ за підтримки програми USAID «Нове правосуддя» організувала найбільший в Україні хакатон з реформи юридичної освіти [21]. Юридичний факультет СНУ ім. В. Даля також має позитивний досвід участі в подібних ініціативах. У 2023 році команда студентів спеціальності 081 «Право» виборола третє місце на IX Міжнародному студентському саміті «Права людини в умовах воєнного стану та сучасних глобалізаційних викликів» за дослідження «Гендерні аспекти правового статусу військовополонених в Україні» [22]. Цей захід, у якому взяли участь 29 команд з України, Польщі, Грузії, Румунії та Литви, був спрямований на об'єднання зусиль молодих науковців у пошуку рішень актуальних безпекових та правозахисних проблем.

Окрему увагу у правничій науці привертають новітні виклики, пов'язані з розвитком цифрових технологій. Зокрема, застосування штучного інтелекту, блокчейну та великих даних створює низку нових юридичних питань. Як зазначає Марк Лемлі у своїй статті «Where's the Liability in Harmful AI Speech?», чинне законодавство не здатне ефективно регулювати відповідальність за шкоду, заподіяну ШІ, через відсутність чітких критеріїв для оцінки наміру (*mens rea*) у діях технологій [23]. Це відкриває нові напрями для наукових пошуків щодо адаптації правових систем до епохи технологічної трансформації.

Підсумовуючи, зазначимо, що розвиток студентської правничої науки в сучасних умовах постає як ключовий чинник зміцнення правової держави, відповіді на виклики війни та формування інноваційної правової думки. В умовах інтеграції до ЄПВО, глобалізації, цифрових трансформацій і перспектив повоєнного відновлення України, студенти-правники дедалі активніше долучаються до дослідницької діяльності, опановуючи сучасні методи аналізу права, беручи участь у міжнародних проєктах, конференціях і хакатонах. Водночас залишаються виклики – методологічна слабкість, розрив між теорією та практикою, недооцінка досліджень. Правничі школи, зокрема юридичний факультет СНУ ім. В. Даля, відіграють важливу роль у подоланні цих бар'єрів, розвиваючи наукову інфраструктуру, інтернаціоналізацію та прикладні дослідження. Успішне майбутнє

правничої науки залежить від здатності інтегрувати міжнародний досвід, сприяти формуванню нових наукових парадигм і підготувати правників, здатних відповідати на виклики сучасності.

Література

1. Наказ МОН України №1132 від 06.10.2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1132729-14#Text>
2. Накази МОН України №325 від 11.04.2022 «Про тимчасове переміщення ЧНУ ім. В. Даля» та № 922 від 18.10.22 р. URL: <https://surl.li/ntbswn>
3. Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/526-2019-%D1%80>
4. ОНП «Право» третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за спеціальністю 081 Право, галузі знань 08 Право ЧНУ ім. В. Даля URL: <http://moodle2.snu.edu.ua/mod/resource/view.php?id=147179>
6. Robert L. Gaiman Law Science in the Perspective of Modern Science URL: <https://www.lawimp.com/2023/05/27/law-science-in-the-perspective-of-modern-science/>
7. Gijssels, J., & van Hoecke, M. (1982). What is Rechtsteorie?. Kluwer, Rechtwetenschappen, Antwerpen.
8. Chand, H. (2018). Modern Jurisprudence. International Law Book Services Kuala Lumpur.
9. Корчак Н. М. Юридична наука в умовах сучасних викликів і загроз. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. 2020. №2 (55). С. 222.
10. Правнича наука та законодавство України: європейський вектор розвитку в умовах воєнного стану : монографія / редкол.: В. А. Журавель (співголова), Н. С. Кузнецова (співголова), О. М. Бандурка та ін. ; Нац. акад. прав. наук України. Харків : Право, 2023. 902, с.
11. Сайт юридичного факультету ЧНУ ім. В. Даля. Розділ наукові конференції. URL: <https://surl.cc/mwzmrre>
12. Сайт юридичного факультету ЧНУ ім. В. Даля. Розділ наукові видання. URL: <https://surl.li/xtgydr>
13. Проєкт COIL. Публікація ЧНУ ім. В. Даля URL: <https://surl.li/yerovp>
14. Стати Civic University – одна зі стратегічних цілей ЧНУ ім. В. Даля. URL: <https://snu.edu.ua/index.php/2023/06/09/stati-civic-university-odna-zi-strategichnih-cilei-snu-im-v-dalya/>
15. Розроблена нова стратегія дослідницької діяльності університету. URL: <https://snu.edu.ua/index.php/2023/06/08/rozroblena-nova-strategiya-doslidnickoyi-diyalnosti-universitetu/>
16. Закінчена розробка Стратегії інтернаціоналізації університету. URL: <https://snu.edu.ua/index.php/blog/page/2/>
17. Program on International Law and Armed Conflict (PILAC) URL: <https://pilac.law.harvard.edu/>

18. Parag Agrawal, Importance of Research to a Law Student. 2018. URL: <https://www.linkedin.com/pulse/importance-research-law-student-parag-agrawal>

19. Absi et al., Navigating Legal Frontiers: Contemporary Challenges and Opportunities in Legal Practice. 2024. URL: https://www.researchgate.net/publication/381098046_Navigating_Legal_Frontiers_Contemporary_Challenges_and_Opportunities_in_Legal_Practice

20. Why Hackathons are great for lawyers URL: <https://bryter.com/blog/why-hackathons-are-great-opportunities-for-lawyers/>

21. Хакатон з реформи юридичної освіти URL: <https://legalclinics.in.ua/hakaton-z-reformy-yurydychnoyi-osvity/>

22. Новини юридичного факультету ЧНУ ім. В. Даля URL: <https://surli.cc/fhrzxc>

23. Henderson Peter, Hashimoto Tatsunori, Mark A. Lemley, 2023 «Where's the Liability in Harmful AI Speech?» URL: <https://law.stanford.edu/publications/wheres-the-liability-in-harmful-ai-speech/>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-509-2-25>

**ПІДТРИМКА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ В УМОВАХ
СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ (НА ПРИКЛАДІ ДІЯЛЬНОСТІ РАДИ
МОЛОДИХ ВЧЕНИХ ЮРИДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ
ЧЕРНІВЕЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА)**

Крайній Павло Іванович

кандидат юридичних наук, асистент,

доцент кафедри публічного права, юридичного факультету,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

м. Чернівці, Україна

Формування та розвиток наукових шкіл не можливо уявити без постійної підтримки покоління вчених які продовжуватимуть наукові дослідження з відповідної наукової тематики та напрямків наукової діяльності. Вони формують основу за допомогою якої свій розвиток через не великий проміжок часу отримуватимуть ідеї, погляди, концепції які або знаходяться в лоні наукової доктрини або ж перебувають у початкових формах свого нормативного визначення. Не виключенням із цього правила є створення необхідних передумов для формування критично-необхідного ядра з-поміж молодих науковців які доповнюватимуть своїми доробками наявні традиції які розвиваються у кожній правничій школі нашої держави. Мова не йде лише про